

ТӨМРИЙН ХҮДРИЙН ОЛОН УЛСЫН ХУДАЛДАА: МОНГОЛЫН ТӨМРИЙН ХҮДРИЙН САЛБАР

*Ц.Мөнх жаргал**

Эрхэм хатагтай, ноёдоо,

Юуны өмнө энэ семинарыг зохион байгуулсан ШУА болон Монголын Экспортлогчдын холбоонд талархаж байгаагаа илэрхийлье.

Мөн энд хуран цугласан байгууллага, хүмүүст металлургичдынхаа гүн хүндэтгэлийг хүргэе.

Олон улс болоод Монголын төмрийн хүдрийн салбар, тулгамдсан зарим асуудлын талаар танилцуулж, та бүгдийн зөвлөлгөө, саналыг сонсох гэж байгаадаа туйлаас баяртай байна.

1. Олон улсын төмрийн хүдрийн худалдаа

Дэлхийд жилд ойролцоогоор 2 тэрбум тонн төмрийн хүдэр олборлодог. 2009 онд төмрийн хүдрийн олборлолт 2.3 тэрбум тонн болж, 5%-иар өссөн. Дэлхийн төмрийн хүдэр олборлолтын 40% гаруйг БНХАУ, Бразил 16%, Австрали 16%, Энэтхэг 11%-ийг гүйцэтгэсэн.

Дэлхийн төмрийн хүдрийн худалдаа 2009 онд 18%-иар буурч, 83 тэрбум доллар болсон ба жингээр илэрхийлвэл 1 тэрбум тонн болсон. Үүнээс бөөнцөглөөгүй төмрийн хүдэр, баяжмал 85,4%, бөөнцөглөсөн хүдэр, баяжмал 14,5%, шатаасан пирит 0,1%. Олон улсад 2009 онд 955 сая тонн төмрийн хүдэр худалдаалагдаж, 890 сая тонн нь далайн тээврээр хийгдэж, үүний 628 сая тонныг БНХАУ импортлосон.

Гол импортлогч улс БНХАУ (41,7%), Япон (25%), гол экспортлогч улс Австрали (экспортын 40%), Бразил (29%), Энэтхэг (8%), ӨАБНУ (5%).

Төмрийн хүдрийн 2010 оны 4-р улирлын үнэ, ирэх оны 1-р улиралд 7-8% нэмэгдэх таамаглалтай үнийг дор хүснэгтэд үзүүлэв.

Нэгж хуурай тонн төмрийн хүдрийн үнэ, ам.доллар	Бразилийн Вале		Австралийн Рио Тинто		Энэтхэг
	Каражас 66% Нунтаг (Линдао)	Тубарао 65% Нунтаг (Линдао)	Пилбара 62% Нунтаг (Австрали эрэг)	Yandi coogina 58% Нунтаг (Австрали эрэг)	Спот 63,5% нунтаг
2010 оны 4-р улиралд	160,76	154,86	127,18	118,98	160
2011 оны 1-р улиралд	172,02	166,31	136,94	128,10	170

Олон улсад төмрийн хүдрийн гэрээг урт хугацаагаар хийж, төмрийн хүдрийг худалдах, худалдан авах үнийг жилээр тодорхойлж байсан олон арван жилийн практик 2010 оны 3 дугаар сараас эхлэн улирлаар хийгддэг боллоо. Төмрийн хүдрийн үнэ “Их гурвал” буюу Rio Tinto, Vale болон BHP Billiton-оос хамаарна.

Төмрийн хүдрийн үнэ 2000 оноос хойш өнөөг хүртэлх 10 жилийн хооронд 10 дахин өссөн.

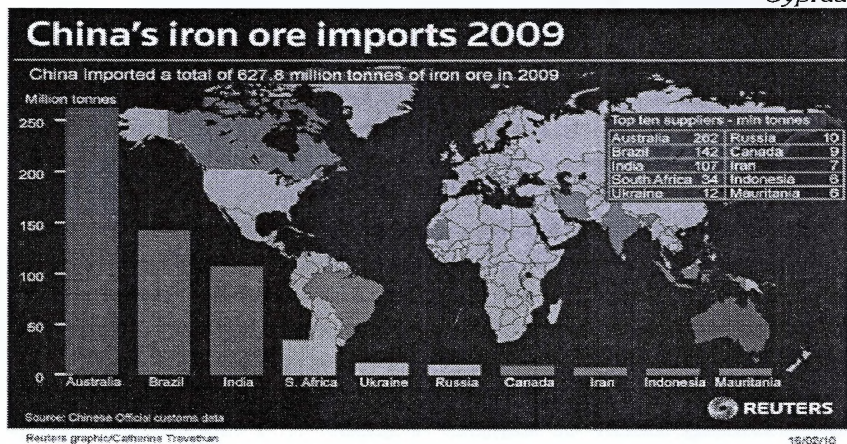
* Ц.Мөнхжаргал - Монголын Металлургичдын Холбооны Ерөнхийлөгч

2. БНХАУ-ын төмрийн хүдрийн худалдаа

БНХАУ-ын төмрийн хүдэр хэрэглэгч ширэм, болдын группуудын эрх ашгийг Хятадын ширэм, болдын холбоо илэрхийлнэ. Энэ холбоо төмрийн хүдрийн үнийг үндэслэлгүй өсгөдөг хэмээн “Их гурвал”-ыг буруутгадаг.

БНХАУ-д төмрийн хүдэр нийлүүлсэн эхний 10 орон

Зургаар

БНХАУ-д төмрийн хүдэр нийлүүлсэн эхний 10 орон

Хүснэгтээр

	Улс	2009 онд олборлосон, сая тн	2009 онд экспортлосон, сая тн	БНХАУ-д 2009 онд экспортлосон, сая тн
1	Австрали	394	363	262
2	Бразил	300	266	142
3	Энэтхэг	257	116	107
4	ӨАБНУ			34
5	Украин			12
6	ОХУ			10
7	Канад			9
8	Иран			7
9	Индонез			6
10	Мавритан			6
	Монгол Улс			1.6

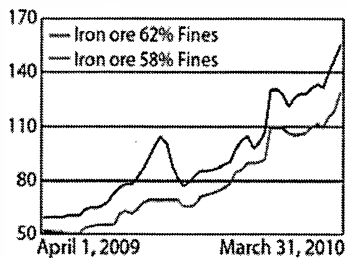
Төмрийн хүдрийн өндөр үнийн улмаас БНХАУ нь дотоодын төмрийн нөөцийг нээн олох, дотоод олборлолтыг нэмэгдүүлэх, гадаадад төмрийн хүдрийн ордыг эзэмшихэд хөрөнгө оруулах гэсэн “хоёр гарцтай стратеги”-ийг хэрэгжүүлж байна.

Төмрийн хүдэр өндөр үнэтэй байх өнөөгийн нөхцөлд уул геологийн нөхцөл төвөгтэй, бага агуулгатай ордын олборлох, боловсруулах ашигтай гарч байгаа бөгөөд төмрийн хүдрийн үйлдвэрлэлийн төрлөөс хамаарч зарим тохиолдолд төмөр 15 хувь агуулсан хүдрийг ч ашиглаж байна.

БНХАУ нь Австрали дахь хэд хэдэн төсөл, Баруун Африк, Алжир, Габон, Аргентин, Бразили, ОХУ болон Казакстанд төмрийн хүдэр олборлолтоо нэмэгдүүлэх буюу олборлох төсөл хэрэгжүүлэх судалгааны ажил явуулж байна. ОХУ-ын Чита мужийн Березовский, Еврейн өөртөө засах мужийн Кимканы орд газар, Хятадын Төмөр замын Материал арилжааны Корпораци Sierra Leone Tonkolili орд, Sinosteel Корп Баруун Австрали дахь Brockman Resources-ын Marillana төсөлд оролцож байна.

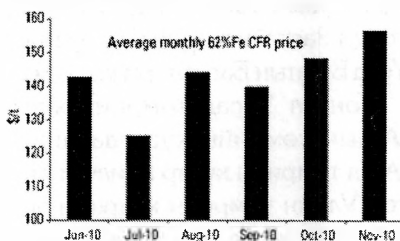
БНХАУ-ын эдийн засгийн ноён нуруу болсон орчин үеийн техник, технологитой ширэм, болдын томоохон группууд (төмрийн хүдэр хэрэглэгч)-ийн хажуугаар төмрийн хүдрийн худалдаачид гэж сүрхий бүлэг байна.

Төмрийн хүдрийн импортыг хянах зөвшөөрлийн системтэй ч олон худалдаалагч гэрээ хийсэн доогуур үнээр “их гурвал” болон жишээ нь Монголоос төмрийн хүдэр аваад тэрийгээ өндөр үнээр дотоодын спот зах дээр зарж хөлждөг.

Spot price of iron ore (US\$)

Iron Ore Price Rising
Average monthly iron ore spot price

Source: Platts, Macquarie Research, November 2010

Төмрийн хүдрийн спот үнэ, ам.доллороор

БНХАУ нь 700 гаруй ширэм, болдын үйлдвэртэй. Хамгийн том хэдхэн үйлдвэр нийт ширэм, болд бүтээгдэхүүний 30 гаруй хувийг гаргаж, гэрээний үнээр төмрийн хүдэр авах эрх эдлэдэг учир төмрийн хүдрийн дотоод дахь үнэ гадаад үнээс ямагт өндөр байдаг уламжлалтай.

Төмрийн хүдрийн эдгээр жижиг, дунд худалдаачдыг Метал, Эрдэс, Химийн бүтээгдэхүүн импортлогч, экспортлогчдын Хятадын худалдааны танхим (СССМС) төлөөлөх бөгөөд энэ танхим Энэтхэгийн 63,5%-ийн төмрийн хүдрийн дундаж жишиг үнийг долоо хоногоор зарлаж тогтоож явдаг. Энэ нь Энэтхэгээс импортоор авсан төмрийн хүдрийн дотоодын худалдааг зохицуулах нэртэй ч өөр зорилготой. Энэтхэгийн хүдэр дэх төмөр 52%-иас 63,5%-тай байна.

БНХАУ-ын Ширэм, болдын холбоо нь төмрийн хүдрийн үнийг өсгөх худалдаачдынхаа ажиллагааг хазаарлаж дийлдэггүй бөгөөд эдгээр худалдаачид нь БНХАУ дахь зарим ашиг сонирхолыг илэрхийлдэг үнэхээр хүчтэй бүлэг юм.

БНХАУ-ын худалдааны бүлэг нь Монгол Улстай, тэр дотроо төмрийн хүдрийн салбарт харилцах асуудал дээр давуу байр суурь, эрх мэдэлтэй оролцдог болсон.

3. Монголын төмрийн хүдрийн салбар

3.1. Төмрийн хүдрийн олборлолт ба экспорт

Монгол Улсын төмрийн хүдрийн салбарыг БНХАУ-аас өөр аль ч улс өнөөг хүртэл нухалтай сонирхоогүй. Монголын төмрийн хүдрийн салбар дахь өрсөлдөөнд БНХАУ-ын төмрийн хүдрийн жижиг, дунд худалдаачид товойн гарч, манай нийгэм, эрх зүйн өнөөгийн орчинд хамаагүй илүү зохицож чадахаа харууллаа.

Монгол Улсын улс төрчид, засаг захиргааны эрх мэдэлтэн нарт аж үйлдвэржилтээс илүүтэй худалдаа нь хялбар, ашиг тусаар ойлгомжтой харагддаг бөгөөд аж үйлдвэргүйжих процесс дуусаагүй төдийгүй үргэлжилсээр байна. Удахгүй Дарханы төмөрлөгийн үйлдвэрийн ээлж ирэх болно. Хар төмөрлөгийн цогцолборыг барьж байгуулах тухай Сайд нарын Зөвлөлийн 1990 оны 160 дугаар хэрэгжиж дуусаагүй тогтоолын 20 жилийн ой энэ жил тохиож байгаа.

Монгол Улсад төмрийн хүдэр олборлох, боловсруулах, металлургийн комбинат барих тухай БНХАУ-ын Төмөрлөгийн комбинатуудын төсөл бүгд толгой дараалан БНХАУ-ын Худалдааны яам, Монголын Засгийн газрын байгууллагуудаас дэмжлэг ололгүй нуран унасан юм. Үүнд Бутатын Баоган групп, Бээжингийн Шоаган группыг нэрлэж болно.

Монгол Улсад төмрийн хүдэр олборлох төслийн дийлэнхийг БНХАУ-ын төмрийн худалдаачид спонсорлодог бөгөөд манай улс БНХАУ-д төмрийн хүдэр нийлүүлэгч эхний 10 орны тоонд удахгүй орно. Монгол Улсын төмрийн хүдрийн экспорт ойрын жилд 6,0 сая тонноос давах болно гэж Австралийн нэгэн шинжээч үзжээ.

Төмрийн хүдрийн экспорт 2009 онд үнийн дүнгээр 5-д, 2010 онд эхний 11 сарын байдлаар металлургийн нүүрс, зэсийн баяжмалын дараа 3-т орж, Монголын төмөр замын ачаа эргэлтийн 30 орчим хувийг эзэлжээ.

Оноор	2007	2008	2009	2010.1-11-р сар
Төмрийн хүдрийн экспорт, сая тонн	0.2	1.0	1.6	3.2

Төмрийн хүдэр хайх, олборлох 50 гаруй төсөл хэрэгжиж байна. Үүний 20 гаруй нь төмрийн хүдрийг олборлож, экспортлосон буюу үүнд бэлэн гарааны зурхай дээр зогсож байна. IPO хийх бэлтгэл хангах шатанд Австралийн хөрөнгийн бирж дээр төмрийн хүдрийн 5 төсөл, Гонконгийн бирж дээр төмрийн хүдрийн 4 төсөл, шууд худалдахаар 3 төсөл, нийт 12 төсөл идэвхитэй санал болгох шатандаа байна. 3 төсөл банкны зээлийн барьцаанд, 1 төсөл олон улсын шүүх дээр байгаа болно.

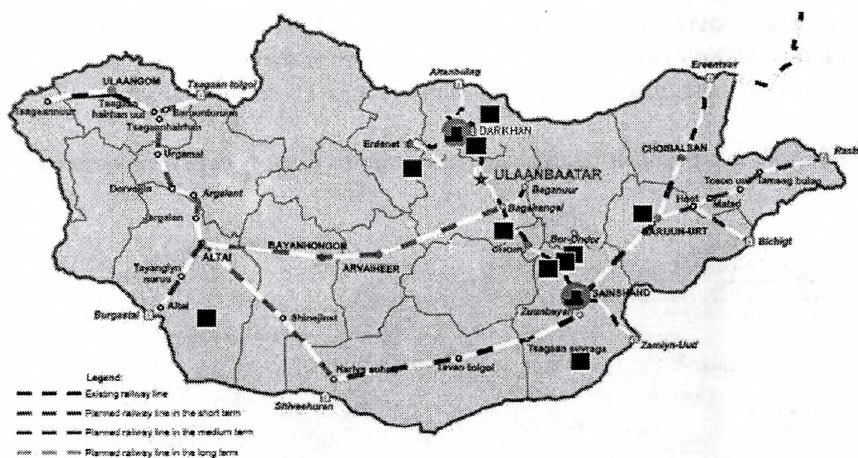
Сүүлийн үед Япон, Өмнөд Солонгос Монголын төмрийн хүдрийг сонирхох болсон.

2009 он, 2010 оны эхний хагаст төмрийн хүдрийн экспорт (эхний 8 байгууллагаар)

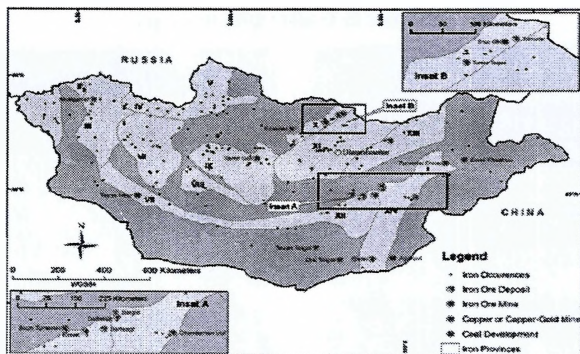
№	Аж ахуйн нэгж	2009 он МЯН.ТН
1	"Болдтөмөр Ерөө гол" ХХК	910.5
2	"Анхай интернейшнл" ХХК	252.4
3	"Тунсинь" ХХК	248.0
4	"Жинхуа орд" ХХК	71.4
5	"Алтайн хүдэр" ХХК	66.4
6	"Монлаа" ХХК	35.0
7	"Дарханы төмөрлөгийн үйлдвэр" ТӨХК	8.0
8	"Эрвэн хүдэр" ХХК	6.3

№	Аж ахуйн нэгж	2010.1-6-р сар МЯН.ТН
1	"Болдтөмөр Ерөө гол" ХХК	811.9
2	"Дарханы төмөрлөгийн үйлдвэр" ТӨХК	165.8
3	"Алтайн хүдэр" ХХК	85.8
4	"Тунсинь" ХХК	49.6
5	"Анхай интернейшнл" ХХК	43.4
6	"Монлаа" ХХК	42.0
7	"Эрвэн хүдэр" ХХК	4.6
8	"Монгол металл майнинг" ХХК	1.2

Төмрийн хүдэр олборлож, экспортлож байгаа ордуудын байршил

Төмрийн хүдрийн илрэл, ордуудын байршил

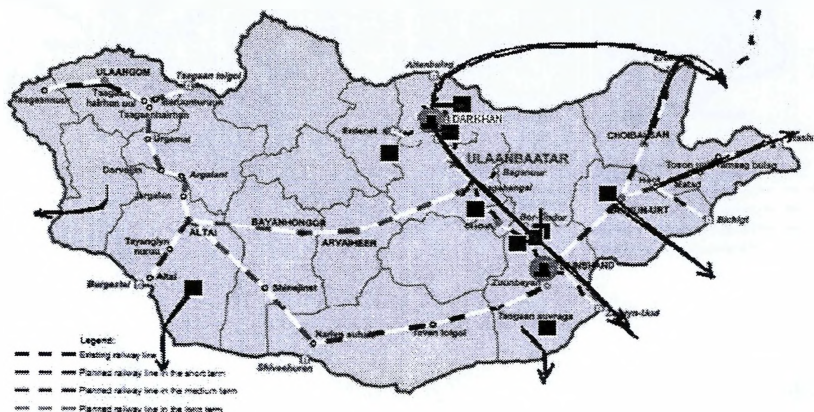

3.2. Төмрийн хүдрийн тээвэр

Монголын төмрийн хүдрийг 4 замаар экспортлож байна. Төмрийн хүдрийн экспортын 90 хувь төмөр замаар, дийлэнх хэсгийг Замын-Үүд-Эрээний боомт, багахан хэсгийг Эрээнцав-Соловьевск боомтоор ОХУ-ыг дамжин Манжуур боомтоор БНХАУ-д экспортлоно. Үлдсэн 10 орчим хувь авто замаар хийгдэнэ. Бургастай боомт хүртэлх 180 км, Ханги боомт хүртэл 140 км авто замаар хийгдэж байна.

1 тонн төмрийн хүдэрт ногдох хил хүргэх зардал дотоод тээвэр (5-10 ам.доллар) ба төмөр замын тээвэр (10-25 ам.доллар) нийлээд 15-35 ам.доллар, авто замаар хил хүргэх зардал 15-20 ам.доллар байна. Өөрөөр хэлбэл төмрийн хүдрийг БНХАУ-ын хил нөхцлөөр хүргэхэд төслийн газар зүйн байрлалаас хамаарч 1 тонн хүдэрт ногдох тээврийн зардал 15-35 ам.доллар.

БНХАУ-д төмрийн хүдэр гаргаж байгаа болон гаргах чиглэлүүд

ОХУ, Монгол Улсын хооронд байгуулсан Алс Дорнодын төмөр замыг хөнгөлөлттэй тарифаар удаан хугацаагаар ашиглах гэрээ олон улсын ач холбогдолтой. Улаанбаатар-Тяньжиний төмөр замын гарц ачаалал ихтэй. Алс Дорнодын төмөр зам бараг хоосонтой адил.

Япон, Өмнөд Солонгост төмрийн хүдэр гаргаж болох чиглэлүүд

Манай төмрийн хүдэр тээвэрлэх төмөр замын дотоодын тариф бусад улсаас өндөр байна. Жишээ нь төмрийн хүдрийг Европын хэсгээс (5-7 мян.км алсаас) Наушки, Забайкальскаар экспортлоход ОХУ-ын төмөр замын тээврийн тарифыг 24%-оор бууруулсан нь 49 ам.доллар. 2010 онд эхний 5 сарын байдлаар Забайкальск-Манжуур боомтоор ОХУ 811 мян.тн хүдрийг 95 сая ам.доллараар буюу 1 тонныг нь 117 ам.доллараар борлуулж, Оросын төмөр замд 1 тонн тутамд 50 ам.доллар төлсөн байна.

Хятадын төмрийн хүдрийн худалдаачдад тулгарсан хамгийн лут бэрхшээл нь төмрийн хүдрийг Эрээнээс цааш төмөр замаар тээх зөвшөөрөл. Энэ зөвшөөрлийг Бээжингээс авах ба зөвшөөрлийн үйлчилгээний зардал нэг тонн хүдэрт 10 ам.доллар байдаг.

Ийм зардал манай улс, ОХУ-д бий, эсхүл гарч ирэх болно. Жин тонн ихтэй төмрийн хүдрийн худалдаанд тээврийнхэний нөлөө оролцоо их.

Үүний улмаас БНХАУ-ын худалдаачид үйлдвэрлэгч болж байна. Эрээнд 2 сая тонн төмрийн хүдэр агуулах, жигдлэх талбай байгуулж, жилд 0,5 сая тонн кокс, 1 сая тонн хагас бэлэн металл бүтээгдэхүүн гаргах бүтээн байгуулалтын ажлаа эхэлсэн гэнэ. Монголын металлургичид эх орондоо хэрэггүй бол Эрээнд очиж ажиллах боломж гарч байна.

Хар металлурги нь бүтэц үүсгэдэг салбар бөгөөд эрчим хүч, зам тээвэр гэсэн дэд бүтцийг өөр дотроо агуулж байдаг. Дэлхийн далайн тээвэр,

төмөр замын тээвэр төмрийн хүдэр, металл бүтээгдэхүүний худалдааг дагалдан оршиж байдаг.

3.3. Төмрийн хүдрийн өртөг, үнэ бүрдэл

Төмрийн хүдрийн олборлох, боловсруулах зардал, үнэлгээ нь ордын байдал, төмрийн хүдрийн баяжигдах шинж чанар болон ойр орших төмөрлөгийн үйлдвэрийн төмрийн хүдэрт тавих шаардлага зэргээс хамаарч, тодорхойлогдоно. Монгол Улсад одоогоор төмрийн хүдэр боловсруулах металлургийн үйлдвэр байхгүй.

Монгол Улсын төмрийн орд нь олборлолт хялбар, төмрийн хүдэр нь төмрийн агуулгаар баян, хялбар баяжигдах хүдэрт хамаарна. Төмрийн хүдэр олборлох, боловсруулах техник, технологи нь бүдүүлэг, хөрөнгө оруулалт нь зөвхөн худалдааны шинжтэй.

Зөвхөн бутлах, хоосон чулуулгаас хуурай соронзонгоор ялгаж, их сайндаа нойтон соронзонгоор ялгаж, анхан шатны таваарын төмрийн хүдэр гарна. Ийм олборлолт, боловсруулалтын өртөг дундажаар 10-20 ам.доллар.

Тухайн ордын төмрийн хүдрийн баяжигдах шинж чанарын судалгаа, төмрийн хүдэрт тавих металлургийн үнэлгээ хийгдээгүй. Зөвхөн төмрийн агуулгыг нэмэгдүүлэх зорилгоор дээрхи боловсруулалтыг хийдэг.

Боловсруулсан төмрийн хүдэр нь үзүүлэлт, шаардлагаар олон улсын түвшинд хүрэхгүй. Иймд дөхүүлж үнэлэх аргагүй, төмрийн хүдрээ үнэлж чадахгүй тул зуучлагч, худалдан авагчийн калькулятораар асуудлыг шийднэ. Монголын төмрийн хүдэр, коксжих нүүрсний экспортын үнийг калькулятораар тогтоодог гэж гадаад, дотоодын шинжээчид шүүмжилдэг. Өөрөөр хэлбэл эдгээр түүхий эдийн үнийн өсөлтийн эсрэг Монгол Улс нь үнэ унаган ганцаараа сөрж тэмцэж байгаагаар олон улсад харагдаж, гайхаш төрүүлдэг.

Олон улс болон Монголын төмрийн хүдрийн ойролцоо өртөг, үнэлгээ

Дундаж зардал ам.долл/тн	Монгол Улс	Вале			Рио Тинто	Энэтхэг
	Магнетит хүдэр 60%	Каражас 66% нунтаг	Тубарао 65% дунтаг	Пилбара 62% нунтаг	Yandi-coogina 58% нунтаг	Спот 63,5% нунтаг
Олборлох, боловсруулах	15	30-40	30-40	30-40	30-40	30-40
Тээвэр	22	20-40	20-40	10-20	10-20	10-20
Роялти	5					
Өөрийн өртөг	32-52					
Үнэ	45-80	161	155	127	119	170

Монгол Улсын төмрийн хүдрийн экспортын үнийг БНХАУ-ын дотоодын үнэ, Энэтхэгийн спот үнийг борлуулах хамгийн өндөр үнээр, харин Рио Тинтогийн үнийг төмрийн агуулгаар ойролцоолж, түүнд аль болох дөхүүлж хамгийн бага үнээр бодож баримжаалах нь зөв юм.

Төмрийн хүдрийн олон улсын зах зээлийн үнэ үндэслэлгүй гэсэн БНХАУ-ын Ширэм, болдын холбооны дүгнэлтийг манай холбоо хүлээн зөвшөөрдөг. Үнэхээр хэт ашигтай, дамласан үнэ. Харамсалтай нь төмрийн хүдэр экспортлогч Монгол Улсад энэ өндөр үнэ, завшаан хамаагүй бололтой бөгөөд Монголын төмрийн хүдэр дундажаар уг үнээс даруй 2-3 дахин бага байгаа юм.

3.4. Төмрийн хүдрийн боловсруулалт

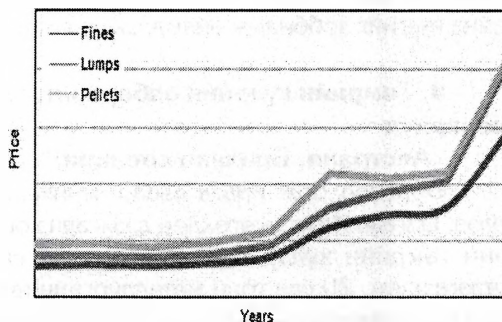
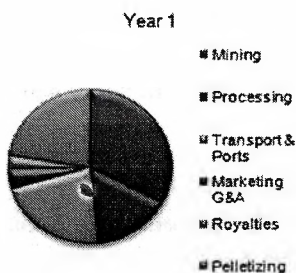
Төмрийн хүдрийн металлургийн үнэлгээ гэж баяжуулах үйлдвэрийн технологийн сүлжээг тухайн төмрийн хүдрийн баяжигдах шинж чанарт үндэслэж, металлургийн тодорхой нэг үйлдвэрийн технологийн шаардлагад нийцүүлж үндэслэхийг хэлнэ.

Төмрийн хүдрийн баяжигдах шинж чанар, металлургийн үнэлгээг хийлгүй, баяжуулах, металлургийн технологийг сонгох ажлыг алгасаж, гаднаас зориуд санал болгосон технологиор баяжуулах, металлургийн үйлдвэр барих нь тухайн үндэстэний эдийн засгийг дампууруулах болно.

Ангигжруулах үйлдвэрийг авч, ард түмнээрээ траншейнд орсноос төмрийн хүдрээ экспортлоод гар газар, хөл хөсөр зүгээр сууж байхыг дээр гэж үзэж байна. Монголын төмрийн хүдрийн хүдэр зөвхөн домен зуухаар, тэгэхдээ маш хямд өртөгөөр боловсруулагдах ийм чанартай хүдэр, ангигжруулах процесст таарахгүй.

Металлургийн үйлдвэр, технологийн асуудлыг дараа танилцуулах завшаан олдоно гэж найдаж байна. Энд төмрийн хүдрийн талаар гардаг зарим нийтлэг төөрөгдлийг залруулахыг хүсэж байна.

Нунтаглахаар (баяжуулах) үнэ өснө гэж төөрөгдөл. Үнэ бага зэрэг өсөж болох ч өртөг зардал ихээр өснө. Доорхи хоёр зургаар өртөг, үнийг схемчлэн үзүүлэв.

Хар металлурги дотор баяжуулалт нь өөрөө байдаг. Металлургиуд нь төмрийн хүдрийг яаж баяжуулахаа шийддэг. Монголын баян төмрийн хүдрийг гурил шиг болгож нунтаглах шаардлагагүй. Нунтаг хүдрийг дахиж хорголжилж байж домен зууханд хийх болдог. Тэгвэл бүхэл хүдрийг шууд домен зууханд, бутархай хүдрийг аргалжлах үйлдвэрт шууд ашиглана. Нунтаг болон бутархай, бүхлийн аль нь илүү ашигтай болох нь тодорхой.

Төмрийн хүдрийн үнэ цэнэ нь тэрчлэн төмөр, шаар үүсгэгч компонентууд, сөрөг хольц фосфор, хүхрээр, ачилтанд агуулагдах чийгийн агууламжаар тодорхойлогдоно. Хуурай массд шилжүүлж үнэлнэ.

Монголын төмрийн хүдэр бага үнэтэй байгаа нь олон хүчин зүйлтэй холбоотой ч төмрийн хүдрийг металлургийн шаардлагын түвшинд хүргэж боловсруулахгүй байгаатай юуны өмнө холбоотой. Төмрийн хүдэр экспортлогч байгууллагуудын талаас илүү хувь нь гадны хөрөнгө оруулалт давамгайлсан байгууллагууд байгаа учир Монгол Улс нь бирж гэх мэт худалдааны ямар нэг арга хэрэгслээр төмрийн хүдрийн үнэнд нөлөөлж чадахгүй.

Хар металлурги хөгжихөд туйлаас чухал төмрийн хүдэр, коксжих нүүрсийг мөнх тэнгэр монголчуудад заяажээ. Үүн дотроос хамгийн нандин нь коксжих нүүрс. Мөнгөтэй бол төмрийн хүдрийг хаанаас ч худалдан авч болох бол металлургийн нүүрсийг ингэх боломжгүй хэмээдэг ба дэлхийн металлургийн коксын нөөц 30 жилийн дотор шавхагдаж дуусна гэж олон улсын шинжээчид үздэг.

2010 оны хүлээгдэж байгаа гүйцэтгэлээр, цэвэр металлургийн кокс олборлолтоор BHP, Teck, Xstrata, Anglo-ийн дараа Монгол Улс орж, дэлхийд эхний тавд бичигдэх болно. Ойрын жилийн төсөөллөөр Монгол Улсын коксжих нүүрсний экспорт жилд 40 сая тоннд хүрч, дэлхийн №01 экспортлогч орон болох ба 20 гаруй жилийн дотор Тавантолгой болон энэ хавийн коксжих нүүрсийг сорчлон олборлож дуусах болно.

Иймд Монголын улс төр, засаг захиргааны эрх мэдэлтэн нарт коксжих нүүрс, төмрийн хүдэрт экспортын гаалийн өндөр татвар ногдуулах, металлургийн кокс, ширэм, хагас бэлэн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийг бүх татвараас чөлөөлж, хөнгөлөлт үзүүлэх шаардлагатай байна гэдгийг лоббидож ойлгуулж өгөхийг та бүгдээс хүсье.

4. Төмрийн хүдрийн олборлолт, экспортыг дагасан хөгжлийн сценариуд

- Австрали, Бразили сценари:

Өөрсдөө орж ирээд аваад явчихаж байхад монголчууд бид яах билээ. Цагаан идээгээ өгөхдөө дээж авч хоцордог монгол заншлаар 6 сая тонн төмрийн хүдэр гаргахын хамт 1 сая тонн хагас бэлэн металл бүтээгдэхүүн, 20 сая тонн металлургийн нүүрс экспортлохын хамт 2 сая тонн кокс үйлдвэрлэдэг болох хэрэгтэй байна.

Коксжих нүүрстэй байж, кокс үйлдвэрлэж, домен зуухаар ширэм үйлдвэрлэхгүй суугаад байх нь шуудай гурил байсаар атал гоймонгүй хэмээн

хоолгүй суухтай адил юм. Үүнээс гадна Монголын төмрийн хүдэр хүхэртэй учир шууд ангижруулах процесст таарахгүй, зөвхөн домен зууханд тохирно.

Хүчтэй лоббигоор металлургийн үйлдвэртэй болох эрмэлзлэлийг нь дагуулан тонгорч, шууд ангижруулах үйлдвэр тулгах магадлал өндөртэй. Энэ арга колончлолын дараахь олон оронд амжилттай хэрэгжсэн байдаг. Эдийн засгийн хувьд хүчирхэгжиж болох үйлдвэр комбинат барьж өгч, монголчуудыг моринд нь мордуулах гэж хэнээрхсэн үндэстэн одоохондоо гарч ирээгүй байна. Иймд энэ замыг халтиргаа, гулгаатай гэж үзлээ.

Гадаад харилцаа, гадаад худалдааг эдийн засагжуулах. Жишээ нь Монгол Улсын Засгийн газар төмрийн хүдрээр БНХАУ-ыг, коксжих нүүрсээр Өмнөд Солонгос, Японыг, ураны хүдрээр ОХУ-ыг урт хугацаанд найдвартай хангах баталгаа гаргаж өгөхөд БНХАУ-ын Засгийн газар хар металлургийн цогцолбор, Япон, Солонгосын тал кокс-хими-эрчим хүчний цогцолбор, ОХУ-ын Засгийн газар Зэсийн төслийг санхүүжүүлэх гэх мэт.

- Африк сценари:

Бүх гүрэн улсаараа уугуул иргэн болж суугуулаас ялгарч, төмрийн хүдрийн экспортоос олох хураамж, халамж дээр хэсэг орших. Энэ нь магадгүй алдагдалтай ажилладаг шууд ангижруулах үйлдвэр авснаас дээр байж болох юм.

Гадаад харилцаа, гадаад худалдааг авилгажуулна.

- Хамгийн муу сценари:

Шууд ангижруулах үйлдвэрийг худалдан авна. Алдагдалтай ноцолдож байх хооронд хаягдал төмөр дуусдагтай адил металлургийн нүүрсийг экспортлож дуусна. Ингэснээр монголчууд хар төмөрлөгийн цогцолбор барьж байгуулах боломжгүй болно.